

O VIAȚĂ ÎN CERCETARE

(Eseu autobiografic)

Academician Valeriu CANȚER

*Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare al Republicii Moldova
Institutul de Inginerie Electronică și Nanotehnologii „Dimitru Ghițu”*

Rezumat. Eseul este o confesiune a omului de știință care prezintă devenirea sa la toate etapele de studii: școlare, universitare și doctorale, și personalitățile care l-au marcat. De asemenea, autorul își împărtășește reflecțiile sale privind simbioza omul de știință-omul de cultură, eforturile de supraviețuire în perioada “tranziției” la economia de piață, colaborarea cu mediul universitar, deschiderea spre știința internațională.

Cuvinte-cheie: primul învățător, conducătorul de doctorat, revistele de popularizare a științei, marile culturi ale lumii, mediul universitar, perioada de tranziție.

Abstract. *It is a confession that includes the becoming of the scientist at the stage of school, university and doctorate, the personalities that labeled him, the doubling of the scientist with the man of culture, the survival in the „period of transition to market economy”, the collaboration with the university environment, the opening towards international science.*
Key words: first teacher, PhD leader, journals for science popularisation, adaptation to the big world cultures, university environment, survival in the transition period.

Key words: first teacher, PhD leader, journals for science popularisation, adaptation to the big world cultures, university environment, survival in the transition period.

Inflația Universului uman

Știți, după cum Universul a pornit de la un punct singular, având ulterior o evoluție inflațională, ajunsă azi în faza de accelerare, la fel și omul pornește de la un punct, să-i zicem kilometrul zero, adunând cu timpul anii dedicați cercetării, pe care i-am putea numi anii-lumină.

Am început studiile la școala primară din satul de baștină Zahorna, situat la câțiva kilometri de mănăstirea Dobrușa, sub aripa primului meu învățător Vasile Galușinski – format ca pedagog în

„Valerică, băiatul mamei cel deștept...”

universități românești, posedând cunoștințe profunde în domeniul psihologiei copilului. Îmi amintesc un episod comic. La primele lecții, el ne-a întrebat, cine dintre noi cunoaște literele și întrucât eu, instruit de cei maturi, buchiseam prin cărți, am ridicat mâna. Atunci învățătorul a scris pe tablă o literă, nu mai țin minte care, dar a scris-o de mână. Orgoliul meu de știutor de carte a fost spulberat într-o clipită, cunoșteam literele de tipar, dar pe cele de mână – nu.

Am urmat apoi școala de 8 ani din Recești, un sat din apropiere, situat cam la 1 km depărtare de Zahorna (mai sofisticat am putea scrie la distanța de 10^0 km). Aici pe noi, cei din Zahorna, ne-au încadrat în clasa respectivă a acelei școli. Elevii băștinași la început ne considerau de venetici, astfel că trebuia să ne afirmăm ca elevi sânguincioși.

Am urmat apoi școala medie Nr. 1 din satul Cotiujenii Mari, o localitate situată la o depărtare deja de 10 km (de 10^1 km) de casă. În această școală am găsit un laborator de fizică bine dotat și un profesor pe potrivă - Vasile a lui Petru Mija, precum și un profesor de matematică cu har de la Bunul Dumnezeu – tot Vasile, dar al lui Filip Mija. Îmi plăcea mult și chimia, și alte discipline, totuși cea mai mare atracție o aveam pentru matematică, fizică și tehnică. Ultimul domeniu îl îndrăgisem încă din anii de școală din satul natal, când tata, tâmplar de meserie, cumpărase mai multe scule, printre care un minigater, la care îmi plăcea să lucrez.

În anii de studii la Cotiujenii Mari, am descoperit revistele rusești „Юный техник” („Tânărul tehnician”) și „Квант” („Cuanta”). Ultima revistă fusese inaugurată în anul 1970 de academicianul I.K. Kikoin (1908-1984), om cu calități deosebite de pedagog, pe care am avut fericirea să-l cunosc mai târziu, când urmam studiile la Moscova. Eram abonat la aceste reviste și le așteptam, precum plugarul așteaptă ploaia vara. Le citeam și reciteam din scoarță în scoarță.

Astfel după absolvirea școlii medii m-am trezit la răscrucea a trei drumuri mari: matematica, fizica și ingineria. Minte mea de adolescent a ales fizica, întrucât ea cuprindea și cunoștințe matematice și ingineresti. Această alegere m-a adus la facultatea de fizică a Universității de Stat din Chișinău, situată deja la peste 100 km distanță de satul meu de baștină (altfel scris, la distanța de 10^2 km). Facultatea de fizică era proaspăt formată, în 1972, după divizarea în două a facultății de fizică și matematică, ea îl

Valeriu Canțer pe când era student

avea în calitate de decan pe profesorul Anatolie Sârghi (n.1929), fizician cu cunoștințe bogate și om de o înaltă cultură, care nu demult a rotunjit onorabila vârstă de 85 de ani și am avut marea bucurie de a-l felicita călduros cu această ocazie. Dat fiind faptul că absolvisem școala medie cu Medalie de Aur, am susținut un singur examen și am fost admis la universitate. Ba mai mult, mi s-a oferit posibilitatea de a urma studiile la Universitatea de Stat „M.V. Lomonosov” din Moscova, la Facultatea de astronomie. Dar, probabil, destinul a decis ca mai întâi să-mi fac studiile la kilometrul 100 (10^2 km), iar mai târziu să-mi continui studiile la kilometrul 1000 (10^3 km), urmând într-un fel regula inflației Universului menționată la început. Posibil, la mijloc a fost faptul că mi s-a propus să-mi continui studiile la astronomie, nu la fizică, obiect față de care aveam o atracție aparte. Colegul meu de universitate, Veaceslav Afanasiev (1955), bunăoară, a acceptat oferta menționată.

Momentele din viață care m-au orientat spre fizică

Printre puținele lucruri de preț pe care le avea familia de țărani a tatălui meu se număra un calendar, în grafie latină, care prognoza timpul pe mulți ani înainte, descria planetele, cu multe elemente de astrologie, cu indicarea datei sărbătorilor religioase, de paști ș.a. În timpul sărbătorilor de Crăciun tatăl meu consulta calendarul și informa familia când în anul respectiv se va sărbători Paștele. Îmi aduc aminte, încă nu mergeam la școală, cum odată l-am întrebat pe părinte cum au fost stabilite aceste date. Și el mi-a spus că în baza științei legate de fazele Lunii. Rămas contrariat de legătura dintre sărbătoarea de Paști și fazele Lunii, mi-am zis că voi îmbrățișa o profesie care să-mi permită a pătrunde în tainele algoritmului respectiv.

Un alt reper ține de venirea electricității în satul meu natal la începutul anilor șaizeci ai secolului XX. Îmi amintesc cum umblam după electricienii antrenați în munca de electrificare, mă străduiam să fixez ce fac ei și cum fac, să-i descos în privința fenomenului electricității. Am însușit multe aspecte practice, astfel că prin clasa a doua - a treia, la solicitarea mamei, instalam o priză, schimbam un bec electric, deși cunoștințe teoretice nu prea aveam.

Primele experiențe în cercetare

Dorința de a deveni om de știință, a început probabil să prindă contur încă în anii de școală, mai cu seamă pe când eram în clasele superioare când, pe de o parte, am prins gustul de a cunoaște, de a afla lucruri noi, mereu în ascensiune, iar pe de altă parte a prins contur capacitatea de a găsi soluții la anumite probleme puse de știință. Obiectivele studiilor individuale însă au început să fie formulate în anii de facultate, fiind influențat, în primul rând, de realizările extraordinare ale fizicii timpului care, pas cu pas, schimbau concepțiile noastre despre lume, chiar fața lumii, parcursul civilizației, precum și de lucrările științifice, de modul de abordare a problemelor științifice de către unii cercetători consacrați.

Începând cu anul doi de studii, am fost angajat ca laborant-stagiar în Laboratorul de înregistrare termoplastică. Mi s-a pus în sarcină și prima problemă științifică reală: să încerc, în baza ecuațiilor Navier-Stokess, să mă descurc cu aspectele de curgere vâscoasă a materialelor plastice.

Prima conferință și prima publicație științifică în străinătate

În 1977 finalizam studiile universitare, eram pe ultima sută de metri a pregătirii lucrării de diplomă de licență. În baza unei părți din cercetările efectuate sub conducerea conferențiarului universitar Ghenadii Șmeliiov (1940-2017), un cercetător tânăr și talentat, am pregătit o comunicare pentru o conferință a tinerilor cercetători din cadrul țărilor CAER (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc), care a avut loc în orașul Plovdiv, Bulgaria, în luna mai a aceluși an, 1977. Acesta a fost debutul meu cu un referat științific la o conferință internațională, unde au participat tineri cercetători din țările lagărului socialist de atunci. Câtă bucurie, când am văzut lucrarea tipărită în materialele conferinței.

Personalitățile care m-au marcat

În primul rând, acesta este academicianul Vitaly Lazarevici Ginzburg (1916-2009), Laureat al Premiului Nobel, Membru de Onoare al Academiei de Științe a Moldovei. L-am avut în calitate de conducător de doctorat în perioada anilor 1977 -1980, când am urmat studiile de doctorat la Institutul de Fizică „P.N. Lebedev” din Moscova. Pe atunci Domnia sa era șeful Departamentului de Fizică Teoretică al Institutului. În cadrul acestui departament erau peste 100 de doctoranzi, implicați în cercetări în aproape toate domeniile fizicii.

Acad. Vitaly Ginzburg era și conducătorul a vreo patru seminare științifice săptămânale, dintre care cel mai renumit era așa numitul Seminar moscovit, care începea în fiecare zi de miercuri la ora 10.00 și era așteptat de noi, doctoranzii, la fel cum așteaptă enoriașii slujba de duminică la biserică. Aceste seminare erau cele mai eficiente școli științifice, în cadrul lor învățam ce este știința, cum se face cercetarea.

Prima interacțiune cu conducătorul științific a avut loc după ședința unui seminar, la care prezentasem rezultatele primelor cercetări. După seminar m-a invitat la el în birou și, binevoitor, mi-a dat sfaturi cum să prezint pe viitor un raport științific. A doua interacțiune „tête a tête” a avut loc aproximativ peste o lună, discuția s-a purtat însă pe o notă mai severă. Pregătisem o lucrare științifică pentru publicare. Acad. Vitaly Ginzburg citea toate lucrările prezentate spre publicare, după care semna o scrisoare de însoțire către Colegiul de redacție al revistei în care urma să fie publicată lucrarea.

Neavând încă experiența scrisului, am mai dat pe

Valeriu Canțer în timpul studiilor de doctorat de la Moscova

alocuri în bară în privința preciziei ideilor expuse și, mai ales, al ținutei lingvistice. Distinsul savant m-a atenționat că sunt doctorand al Institutului de Fizică „P.N. Lebedev”, iar aceasta înseamnă că lucrările științifice ce ies sub girul acestei instituții trebuie să fie de calitate, fără cusururi. A fost o lecție pentru toată viața.

Un alt episod ține deja de susținerea tezei. Disertația o scrisesem încă în vara anului 1980 și o raportasem în cadrul Departamentului în care o elaborasem. Se întâmplase aceasta cu o lună înainte de deschiderea Olimpiadei de la Moscova și cu o jumătate de an înainte de finalizarea studiilor de doctorat. În Consiliul științific specializat condus de acad. Vitaly Ginzburg, în care urma ca teza să fie susținută, exista deja un rând la susținere pentru un an și ceva înainte. O perspectivă care desigur nu mă aranja. Luasem decizia de a reveni la Chișinău după absolvirea studiilor, deși avusem propuneri de a fi repartizat la filialele Institutului din orașele Troițk și Samara. Atunci, în doi cu un coleg de acolo, Mihail Vasiliev (n.1952) (în prezent directorul Departamentului condus pe atunci de acad. Vitaly Ginzburg), care la fel finalizase teza înainte de termen, am hotărât să solicităm ajutorul directorului Departamentului... Acad. Vitaly Ginzburg a găsit pe loc soluția: a înaintat un demers la Comisia Superioară de Atestare a URSS (renumitul VAK) în care a solicitat ca Consiliul științific specializat, al cărui președinte era, să nu se întrunească într-o ședință, ci într-o sesiune, la care pe lângă tezele curente, aflate la rând, să fie examinate și tezele de doctorat ale doi doctoranzi care le-au finalizat înainte de termen. În acest mod fericit am ajuns ca în luna decembrie, odată cu finalizarea studiilor, să susțin și teza de doctorat.

O altă personalitate care m-a marcat puternic a fost academicianul Piotr Leonidovici Kapița (1894 –1984), Laureat al Premiului Nobel, directorul faimosului Institut de Probleme Fizice de la Moscova. Am avut fericirea să discut cu Domnia sa pe marginea unei lucrări pregătite de noi pentru publicare în vestita revistă științifică de la Moscova ЖЭТФ (Журнал Экспериментальной и Теоретической Физики), al cărui redactor-șef era Dumnealui. Conducătorul meu științific, viitorul academician Iury Kopaev (1937-2012), m-a trimis să fac în lucrare corecțiile solicitate de redacția revistei. Cu mari emoții m-am prezentat în fața reputatului redactor-șef al renumitei reviste științifice. Primul lucru care m-a surprins a fost simplitatea domniei sale și deschiderea de a conversa de la egal la egal, vă închipuiți, eu, un tânăr doctorand, iar el, academician, savant de renume mondial, Laureat al Premiului Nobel. Mă așteptam că o să insiste asupra obiecțiilor expuse de redacția revistei, dar după ce am prezentat argumentele de rigoare, a căzut de acord cu varianta noastră de expunere a rezultatelor cercetării.

Rămânând pe linia academicienilor ruși și limitându-mă la doar câteva nume, nu pot să nu menționez pe academicienii Leonid Keldyș (1931-2016) (ilustru doctorand al acad. V.L. Ginzburg) și acad. Andrei Saharov (1921-1989). Primul a fost președintele comisiei de admitere la doctorat și șef de sector în departamentul în care am activat, beneficiind de multe ori de consultațiile lui de fizician subtil. Iar în anii 80 ai secolului trecut ne-a vizitat de câteva ori republica în calitate de director al unor conferințe-școli organizate de noi. Aria de interese științifice a acad. Andrei Saharov era alta decât segmentul îngust al activității mele, cu toate acestea dădea dovadă de cunoștințe profunde și în alte domenii ale fizicii. Aceasta am simțit-o

după prezentarea unei lucrări legate de feromagnetism, când Domnia sa s-a antrenat într-o discuție aprinsă în acest domeniu specific, departe de interesele sale științifice.

Inițierea în marile culturi

În timpul aflării la studii la Moscova am fost impresionat de contextul cultural de acolo. În acei ani am avut posibilitatea să cunosc mai mult sau mai puțin mediul teatral moscovit. Săptămânal mergeam la unu-două spectacole ale vestitelor teatre moscovite. Acolo i-am cunoscut și pe maeștrii noștri Ion Ungureanu (1935-2017), Ion Druță (n.1928), Emil Loteanu (1936-2003). După ce văzusem toate spectacolele marelui nostru scriitor și dramaturg Druță mă simțeam mândru că sunt moldovean. Tot acolo, la Moscova, m-am înfruptat din marea pictură rusă, inclusiv din arta iconografică a lui Andrei Rubliov (1360-1430). La Institutul de Fizică se organizau săptămânal serate, la care am avut posibilitatea să-i ascult pe Vladimir Vysoțkii (1938-1980), Evghenii Evtușenko (1932-2017), Bulat Okudjava (1924-1997) și alți maeștri ai cuvântului.

S-ar părea straniu, dar anume la Moscova m-am inițiat și în marea cultură română. În primul rând, mă refer la cartea românească. Cel puțin o dată în săptămână mergeam la librăria „Drujba” de pe strada Gorki unde lăsam mai bine de 1/4 din bursă, procurând literatură în limba română. În acei ani am adunat o bibliotecă cu mai multe mii de titluri de carte românească.

De altfel, dragostea pentru literatura română mi-a cultivat-o încă în anii studenției unchiul meu de pe tată Cezar Canțer (1937-1998), care avea o bibliotecă solidă de unde luam săptămânal 5-6 cărți, pe care pur și simplu le devoram. Datorită Domniei sale și a cercului său de cunoscuți mi s-a trezit și conștiința națională. Apropo, în urma evenimentelor binecunoscute de la începutul anilor 70 el a avut mult de suferit din partea autorităților comuniste de atunci.

Un alt aspect al apropierei de cultura română ține de munca mea de translator din română. Însoteam delegații care veneau din România pe linia sindicatelor, komsomolului, dar și colective artistice și teatrale venite în turneu în URSS. Era o modalitate de a îmbina spiritualul (plăcutul) cu utilul – câștigul unui ban în plus la bursă. Astfel am însoțit vestita orchestră Rapsodia Română, Teatrul Național de la București, având posibilitatea să-l cunosc încă de pe atunci pe marele actor și regizor Radu Beligan (1918-2016). Aceste contacte cu oamenii de cultură din România m-au îmbogățit nespuse de mult. Pe atunci la Moscova noi, cei veniți din Moldova, eram

V. Canțer împreună cu Cezar Canțer (primul din stânga)

consolidați într-o diasporă foarte unită și cu un spirit național pronunțat, încât ne invidiau chiar și colegii din republicile baltice și Armenia, renumiți prin spiritul lor național.

Prin turbulențele „tranziției de piață”

În timpul turbulențelor „tranziției de piață” din anii 90 am avut tentația de a accepta o bursă Humboldt și câteva oferte de a lucra în străinătate – Germania, Franța. Am fost invitat, împreună cu un grup de cercetători și ingineri, în România. După ce am meditat pe îndelete asupra propunerilor, nu am dat curs niciuneia din ele din mai multe considerente. Primul ținea de faptul că la sfârșitul anilor 80 închegasem în cadrul Academiei de Științe un colectiv destul de consolidat de buni specialiști, o întreagă pleiadă de cercetători și ingineri devotați lucrului. Mă gândeam că nu e bine ca

Acad. Valeriu Canțer în fața Universității „Babeș – Bolyai” din Cluj Napoca

după atâta trudă depusă pentru constituirea unei baze de cercetare, atât sub aspect de resurse umane cât și de infrastructură de cercetare, să-ți abandonezi colegii și să renunți la eforturile depuse. Apoi apăruse și unele alternative de menținere pe linie de plutire și chiar de dezvoltare a cercetării. La sfârșitul anului 1991 reușisem să încheiem un șir de contracte de cercetare-dezvoltare cu unități de cercetare și chiar cu întreprinderi din România. În anul 1992 aveam o finanțare extrabugetară de aproape 10 ori mai mare decât alocațiile publice. Această colaborare a durat aproape 10 ani. În cadrul ei am reușit să elaborăm un șir de lucrări, dintre care câteva au fost implementate în producție. Drept exemplu poate servi transferul de lucrări elaborate către uzina „Topaz”, care a reușit să evite dezintegrarea și lichidarea ei ca unitate de producție în mare măsură datorită acestei colaborări cu noi și cu sprijinul nostru. Grație acestui fapt, republica are azi o unitate de producție cu profil electronic. După aceasta au urmat ofertele de granturi internaționale INTAS, SCOPUS, INCO-COPERNICUS, precum și un șir de colaborări cu diferite centre științifice occidentale, care ofereau cercetătorilor noștri posibilitatea de a face stagii de cercetare de scurtă durată în prestigioase laboratoare internaționale. La subiectul legat de rămânerea acasă aș mai adăuga un aspect de ordin personal. La mijlocul anilor 90 atinsesem deja vârsta de 40 de ani, iar în Occident creșterea profesională începe cel târziu la 30 de ani. Există deci și o temere de a o lua iar de la început. Astăzi însă pot să constat că mai mulți colegi de vârsta mea, care au plecat să activeze în centre de cercetare din Occident, au reușit să se afirme acolo profesional. Bunăoară, colegul Alexandru Buzdîn (n.1954), ce activează în cadrul Universității din Bordeaux, Franța, a luat un premiu prestigios în Marea Britanie.

Relațiile cu mediul universitar

Începând cu anul 1981 am avut o prezență permanentă la catedrele universitare în calitate de conferențiar universitar cu o multitudine de cursuri și prelegeri, iar din 1997 - în calitate de profesor universitar, fiind încadrat prin cumul în procesul didactic la Universitatea din Tiraspol, Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Tehnică a Moldovei, Universitatea Academiei de Științe din Moldova, precum și la unele universități din străinătate: Augsburg, Osnabrück (Germania), Warwick, Loughborough (Marea Britanie), Iași și Cluj Napoca (România). Am ferma convingere că o persoană activă în știință are obligația morală de a contribui la formarea profesională a studenților și masteranzilor cu elementele inovatoare din cercetare. Acest lucru ne dă și posibilitatea de a selecta și recruta tineri cercetători. De mai mulți ani, țin prelegeri pentru studenții de la USM și UTM la Institutul de Inginerie Electronică și Nanotehnologii „Dimitru Ghițu” din cadrul Academiei. În felul acesta studenții au posibilitatea de a vizita laboratoarele științifice și a cunoaște cercetarea din interior, adică „bucătăria cercetării”, iar unii dintre ei au șansa să fie încadrați în cercetare prin cumul ca laboranți sau tehnicieni.

Am pledat în permanență pentru integrarea reală a cercetării din institutele AȘM cu cercetarea din universități, promovând un șir de proiecte, unele chiar la nivel internațional. De exemplu, unele din proiectele încheiate cu România prin anii 90 au fost un colac de salvare pentru unele laboratoare de la USM și UTM. În toate funcțiile manageriale pe care le-am avut am promovat ideea concreșterii cercetărilor din universități și Academie, desfășurării investigațiilor în baza unor standarde și criterii de evaluare comune pentru ambele segmente ale cercetării. În calitate de academician coordonator am căutat să găsim formule adecvate de structurare a cadrului tematic și instituțional de cercetare, inițiind, spre exemplu, formarea centrelor universitare de cercetare. Căci numai printr-o cercetare temeinică universitățile noastre pot avansa în clasamentul universităților din lume. Institutul de Inginerie Electronică și Nanotehnologii „Dimitru Ghițu” editează două reviste științifice de valoare în colaborare cu universități din R.

„Oprește-te clipă, ești splendidă” - academicienii Secției de Științe Fizico - Matematice

Moldova: Moldavian Journal of Physical Sciences (în limba engleză, împreună cu USM) și Fizica și Tehnologiile Moderne (în limbile română și engleză, împreună cu UTM). O nouă oportunitate de integrare a științei se deschide odată cu înființarea școlilor doctorale. Am pledat în această direcție pentru formarea unor școli naționale în baza unor consorții de universități și institute de cercetare. În cadrul unor astfel de structuri echipamentele și infrastructura de cercetare din Academie pot deveni adevărate platforme educaționale pentru doctoranzi și masteranzi.

Un cuvânt aparte trebuie spus despre Universitatea AȘM. În această instituție s-a investit mult și ea trebuie păstrată și dezvoltată prin prisma integrării cercetării cu instruirea universitară. Ea ar putea juca rolul de catalizator în antrenarea mai plenară a Academiei în modernizarea învățământului superior. Acest lucru se referă și la Liceul AȘM, aici deja în învățământul preuniversitar. Prin intermediul Liceului AȘM, Academia ar putea să promoveze noile concepte de actualizare a curriculei școlare. Liceul academic ar putea deveni o bază de pregătire a loturilor olimpice ale elevilor. În baza Liceului ar trebui renăscută Societatea „Viitorul”, cunoscută în anii 70-80 ai secolului trecut, în cadrul căreia elevii erau inițiați în activitatea științifică.

Treapta 10 000 km (sau 10^4 km)

Am reușit să ating această cotă în anul 2005, când a fost marcat Anul Internațional al Fizicii, după cum acest an a fost declarat de ONU Anul Internațional al Cristalografiei, urmând ca anul următor să fie Anul Luminii. Recent am primit un mesaj de la președintele Societății Europene de Fizică, profesorul John Dudley, cu propunerea de a ne încadra în aceste proiecte. Dar să revenim la anul 2005. Cota 10 000 km (sau 10^4 km) am atins-o în Africa de Sud, când am câștigat un proiect pentru a participa la Forul Internațional de la Durban, dedicat Anului Fizicii. În contextul acestui eveniment, Anul Internațional al Fizicii, doresc să menționez că Societatea Fizicienilor din Moldova (președinte - umila mea persoană, vice-președinte - m. c. Ion Geru) a realizat un proiect de 50 mii euro în cadrul unui Program paneuropean. Printre mai multe activități, se evidențiază proiectarea și construcția unui pendul Foucault la UTM (Rector – acad. Ion Bostan (n.1949)). Rămâne de așteptat rezultatele Anului Internațional al Luminii – 2015.

Există un singur mare învățător care ne formează ca oameni – viața

„Furtuna, zicea Nicolae Iorga, nu e pentru fulgerul măreț, dar sterp, ci pentru ploaia urâtă, dar benefică și roditoare”.

(Aici firul povestirii autorului se întrerupe brusc - nota red.)

ÎN LOC DE EPILOG

La data de 5 februarie 2015, savantul enciclopedist Valeriu Canțer împlinea 60 de ani. Cu această ocazie m-am gândit că ar fi bine să-l provoc să-și „zугrăvească” un autoportret, în care gândurile proprii să se vadă în zborul lor natural. Mărturisirea urma să fie publicată în revista „Fizica și tehnologiile moderne”, 2015, nr. 1-2, la rubrica „Din laboratorul de creație”. Acest lucru mi s-a părut mai de real folos decât o schiță de portret realizată de un ziarist în baza unui CV, chiar dacă acesta este peste măsură de bogat, cum n-o dai portretul realizat de o persoană din afară este cam „într-o dungă”, așa cum bătea clopotele dascălul Ermolachie Chisăliță dintr-o povestire eminesciană. Ușor de zis, greu de realizat. Protagonistul nu se arăta încântat să scrie.

După mai multe încercări, am reușit să obțin un material, de care m-am bucurat mult, care se structura într-o povestire de vis, dar consideram că materialul trebuie completat, pentru că lipsea activitatea domniei sale în calitate de reprezentant al Republicii Moldova la Institutul Unificat de Cercetări Nucleare de la Dubna, în calitate de președinte al Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare, de președinte al Societății Fizicienilor din Moldova, dar și alte date care ar fi întregit un autoportret de zile mari.

Din păcate, ori de câte ori intram și-l întrebam dacă a reușit să scrie ceva, scotea capul din calculator și clătina din cap – nimic, apoi iar se cufunda în grădina lui de gânduri. Avea un câmp foarte vast de cercetări, în care gustase din plin succesul creației. Este vorba de efectul de magnetizare de interfață în heterostructuri semiconductoare, de tehnologia de creștere a nanostraturilor de telură de plumb pe substraturi de siliciu, de studiere a efectului de amplificare anizotropică a cuantificării unidimensionale în nanofirele de tip bismut, pe care-l prezise, de modalitatea de control al transportului termoelectric în nanofirele cuantice prin efect de câmp radial, propus de dânsul, de dezvoltarea teoriei transportului termoelectric în nanofirele cuantice...

În unele privințe îmi amintea de ilustrul actor Dumitru Fusu (1938–2014), un om cufundat în lumea creației până la uitare de sine. Niciodată nu-mi răspundea la mesajele trimise prin poșta electronică, chiar și atunci când îi transmiteam, la solicitare, anumite materiale sau date statistice. A trecut și anul aniversar, dar nimic mai mult n-am putut obține. Speram totuși că va găsi timp și se va confesa „în fața unei foi albe de hârtie” (de pe ecranul calculatorului) și de aceea îl mai deranjam periodic și-i aminteam cu mult tact de articolul solicitat. Din păcate, n-a fost să fie. Poate, fragmente din confesiunea solicitată rătăcesc în lumea virtuală a calculatorului său... Astăzi, după ce acad. Valeriu Canțer nu mai este printre noi, ne-am văzut nevoiți să publicăm acest articol neterminat, așa cum ni l-a prezentat autorul, redacția implicându-se doar în structurarea materialului și indicarea anilor de naștere ai persoanelor menționate de autor, precum și în inserarea unor fotografii din timpul vieții regretatului autor, puse nouă la dispoziție de soția savantului, Svetlana Canțer, căreia îi aducem sincerele noastre mulțumiri.

Ion Holban

Redactor-șef al revistei „Fizica și tehnologiile moderne”